

Sygn. akt I PK 189/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z powództwa R. K.

przeciwko Najwyższej Izbie Kontroli

o ustalenie, odszkodowanie za naruszenie zasady równego traktowania,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 lutego 2018 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i

Ubezpieczeń Społecznych w [...]

z dnia 18 czerwca 2015 r.,

I. uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej roszczenia o ustalenie i rozstrzygającej o kosztach postępowania i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;

II. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 stycznia 2015 r. Sąd Rejonowy w [...] oddalił powództwo R. K. przeciwko Najwyższej Izbie Kontroli o ustalenie, że nie został mu udzielony urlop dla poratowania zdrowia tak jak innym pracownikom, co stanowi naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu; że warunkowanie udzielenia tego urlopu spełnieniem dodatkowych, nieprzewidzianych przepisami prawa warunków, między innymi uprzednim wykorzystaniem urlopu wypoczynkowego, stanowi naruszenie art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli oraz zasady równego traktowania w zatrudnieniu; że odmowa udzielenia urlopu dla poratowania zdrowia była naruszeniem zasady równego traktowania w zatrudnieniu także ze względu na fakt, iż wcześniej nie miała miejsca taka odmowa oraz o zasądzenie kwoty 5.040 złotych tytułem odszkodowania za naruszenie zasady równego traktowania przez dyskryminacyjną odmowę udzielenia urlopu dla poratowania zdrowia ze względu na wiek, a nadto umorzył postępowanie w zakresie pierwotnie zgłoszonego przez powoda roszczenia o zobowiązanie pozwanego do udzielenia mu urlopu dla poratowania zdrowia.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia. Powód (ur. w 1950 r.) jest zatrudniony w pozwanej Izbie od 1 stycznia 1987 r., aktualnie na stanowisku głównego specjalisty kontroli państwowej. Pismem z dnia 21 marca 2014 r. wystąpił do pracodawcy o udzielenie urlopu dla poratowania zdrowia w wymiarze podstawowym w związku z doznany w dniu 8 listopada 2013 r. w godzinach pracy krwotokiem podpajęczynówkowym, wskazując, że dotychczas o taki urlop się nie ubiegał. Wniosek o udzielenie urlopu dla poratowania zdrowia w rozmiarze 6 miesięcy został pozytywnie zaopiniowany przez komisję lekarską powołaną przez Prezesa NIK oraz negatywnie - przez wiceprezesa nadzorującego jednostkę organizacyjną, w której pracował powód. Prezes pozwanej Izby odmówił powodowi udzielenia urlopu nie uzasadniając swojej decyzji, o czym powód dowiedział się telefonicznie w dniu 9 maja 2014 r., będącym ostatnim dniem okresu zasiłkowego. Po powrocie do pracy ze zwolnienia lekarskiego powód uzyskał informację o prawie do żądanego urlopu w przypadku uzyskania prawa do świadczenia rehabilitacyjnego. W dniu 15 maja 2014 r. powód ponowił wniosek o urlop. Pismem z dnia 19 maja 2014 r. strona pozwana powiadomiła go o

niewyrażeniu zgody na udzielenie urlopu zdrowotnego na podstawie art. 80 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli. W dniu 3 czerwca 2014 r. powód wystąpił do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o przyznanie świadczenia rehabilitacyjnego i orzeczeniem lekarza orzecznika organu rentowego z dnia 7 lipca 2014 r. stwierdzono wskazania do tego świadczenia na okres 6 miesięcy od daty wyczerpania zasiłku chorobowego. W tym samym dniu powód przedłożył orzeczenie pracodawcy. W dniu 28 lipca 2014 r. Prezes pozwanej Izby udzielił powodowi urlopu zdrowotnego na okres 6 miesięcy na podstawie art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli, po wcześniejszym wykorzystaniu urlopu wypoczynkowego. Pismo to powód otrzymał w dniu 7 sierpnia 2014 r.

Sąd Rejonowy ustalił nadto, że w okresie od października 2013 r. do czerwca 2014 r. wpłynęło do Prezesa pozwanej Izby 17 wniosków o urlop zdrowotny, z których w 10 przypadkach wyrażono zgodę na urlop, a w 7 przypadkach - urlopu odmówiono. Zgody i odmowy dotyczyły pracowników z różnych delegatur. W delegaturze łódzkiej oprócz powoda odmówiono udzielenia urlopu dwóm pracownikom – M. W. (ur. w 1952 r.) i H. T. (ur. w 1949 r.). W przypadku odmowy udzielenia urlopu Prezes Izby nie uzasadnia swojej decyzji, a w razie decyzji pozytywnej oczekuje od wszystkich pracowników wykorzystania w pierwszej kolejności urlopu wypoczynkowego.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał, że powód nie ma interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. w żądaniu ustalenia w zakresie przez niego sformułowanym. W ocenie tego Sądu, brak interesu prawnego powoda wynika w pierwszej kolejności z faktu przysługiwania mu roszczeń, z którymi początkowo wystąpił, tj. o udzielenie urlopu dla poratowania zdrowia oraz o odszkodowanie za naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu. W zakresie tego pierwszego roszczenia powód cofnął pozew ze skutkiem prawnym wobec udzielenia mu urlopu zdrowotnego przez stronę pozwaną. Co do drugiego roszczenia Sąd Rejonowy, z powołaniem się na art. 80 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 524) oraz art. 7 oraz art. 18 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1368 ze zm., dalej

jako ustawa zasiłkowa), stwierdził, że pierwszy z powołanych aktów prawnych przewiduje dwa tryby przyznawania urlopu dla poratowania zdrowia - fakultatywny (art. 80 ust. 1) i obligatoryjny (art. 80 ust. 4). Fakultatywna decyzja Prezesa Izby o przyznaniu urlopu oznacza automatycznie ustawowe wyłączenie możliwości ubiegania się przez ubezpieczonego pracownika o świadczenie rehabilitacyjne z ubezpieczenia społecznego. Brak jest przy tym przepisu, który zobowiązywałby Prezesa Izby do uzasadniania decyzji odmawiającej udzielenia urlopu, a opinia powołanej przez niego komisji lekarskiej ma charakter niewiążący. W ocenie Sądu pierwszej instancji, takie rozwiązanie ustawowe jest racjonalne, skoro interesy pracownika związane z ewentualną dalszą niezdolnością do pracy są chronione na gruncie ubezpieczeniowym przez prawo do ubiegania się o świadczenie rehabilitacyjne na okres do 12 miesięcy. Zdaniem tego Sądu, skoro pracodawcą powoda w rozumieniu art. 3 k.p. jest Najwyższa Izba Kontroli, to dla oceny nierównego traktowania miarodajne są przypadki odmowy udzielenia urlopu zdrowotnego w ramach wszystkich delegatur tej Izby, a nie tylko delegatury będącej jedynie miejscem wykonywania pracy w sensie organizacyjno-administracyjnym. Ponadto, w łódzkiej delegaturze odmówiono udzielenia urlopu dwóm pracownikom znajdującym się w identycznej sytuacji co powód. Skoro pracownikom tym, podobnie jak dwóm innym pracownikom pozwanej Izby będącym równolatkami powoda, odmówiono zgody na urlop, to brak jest podstaw do przyjęcia dyskryminacji ze względu na wiek w rozumieniu art. 18^{3b} k.p. Przejawem dyskryminacji nie jest również uzależnienie udzielenia urlopu zdrowotnego od wcześniejszego wykorzystania urlopu wypoczynkowego. W świetle art. 152 i nast. oraz art. 282 § 1 pkt 2 k.p., oczekiwanie strony pozwanej na wykorzystanie przez powoda urlopu wypoczynkowego przed urlopem zdrowotnym mieści się w kierowniczych uprawnieniach pracodawcy.

Wyrokiem z dnia 18 czerwca 2015 r. Sąd Okręgowy w [...] oddalił apelację powoda, dzieląc ocenę Sądu pierwszej instancji, że powód nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia.

Sąd odwoławczy, odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, wskazał, że nie ma interesu w ustaleniu prawa lub stosunku prawnego osoba, która może dochodzić bezpośrednio świadczenia należnego z tego stosunku.

Interes prawny to obiektywna (rzeczywiście istniejąca), a nie tylko hipotetyczna (w subiektywnym odczuciu strony) potrzeba prawna uzyskania wyroku odpowiedniej treści, występująca wówczas, gdy powstała sytuacja rzeczywistego naruszenia albo zagrożenia naruszenia określonej sfery prawnej. Oznacza to, że interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka. Tak pojmowany interes prawny może wynikać zarówno z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda, jak też może zmierzać do zapobieżenia temu zagrożeniu. Interes prawny występuje także wtedy, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub prawa, gdy określona sytuacja zagraża naruszeniem uprawnień przysługujących powodowi bądź też stwarza wątpliwość co do ich istnienia czy realnej możliwości ich realizacji.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że wszystkie okoliczności, których ustalenia domagał się powód były badane w zakresie oceny jego roszczenia o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu. Natomiast ustalenie, że stanowi naruszenie art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli warunkowanie udzielenia urlopu zdrowotnego spełnieniem nieprzewidzianych przepisami prawa warunków, między innymi uprzednim wykorzystaniem urlopu wypoczynkowego, może być przesłankowo badane przy ewentualnym konkretnie przysługującym powodowi roszczeniu o udzielenie urlopu wypoczynkowego po urlopie dla poratowania zdrowia, niewykorzystanego przez niego wcześniej z uwagi na unormowanie zawarte w art. 165 i art. 166 k.p. lub - w przypadku rozwiązania stosunku pracy - o ekwiwalent pieniężny za niewykorzystany urlop. W rezultacie Sąd ten stanął na stanowisku, że nie istniała obiektywna potrzeba ochrony sfery prawnej powoda przez żądane ustalenie. Żadne prawo powoda nie było bowiem bezpośrednio zagrożone, gdyż powód faktycznie nie świadczył pracy w spornym okresie korzystania z dwóch różnych urlopów, a kolejność ich wykorzystania nie naruszała żadnych jego praw ani nie zagrażała ich realizacji.

W ocenie Sądu drugiej instancji, skuteczne powołanie się na interes prawny

wymaga wykazania, że oczekiwane rozstrzygnięcie wywoła takie skutki w stosunkach między stronami, w następstwie których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie i tym samym wyeliminowane zostanie, wynikające z błędnego przekonania co do przysługiwania powodowi określonych uprawnień, ryzyko naruszenia w przyszłości jego praw. W przypadku gdy dojdzie już do naruszenia prawa, w związku z którym powodowi służy roszczenie o świadczenie (danie, czynienie, zaniechanie, znoszenie), wyłączona jest możliwość skutecznego wystąpienia z powództwem o ustalenie, skoro sfera podlegająca ochronie jest w takiej sytuacji szersza, a rozstrzygnięcie o różnicy zdań w stanowiskach stron nabiera charakteru przesłankowego (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 marca 2002 r., II CKN 919/99, LEX nr 54376). W świetle takiej wykładni, nie stanowi podstaw do przyjęcia interesu prawnego powoda w ustaleniu wskazywana przez niego konieczność ochrony jego prawa do przeniesienia urlopu wypoczynkowego na termin późniejszy, jak również potrzeba wprowadzenia jasności i pewności prawnej w sferze jego sytuacji spowodowanej przez pozwanego. Rozstrzygnięcie różnicy zdań stron co do kolejności wykorzystywania różnych urlopów przesłankowo może być bowiem ustalone w procesie o świadczenie, tj. udzielenie zaległego urlopu wypoczynkowego, a w razie rozwiązania stosunku pracy stron - o ekwiwalent pieniężny za niewykorzystany urlop wypoczynkowy. Ponieważ powód z takimi roszczeniami nie występował, przeto za niezasadne należy uznać zarzuty obrazy art. 165 i art. 166 k.p., art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli w związku z art. 89 k.c. oraz art. 94 k.c. Niedopuszczalne jest bowiem ustalanie przez sąd faktów, także prawotwórczych, jeśli celem takiego powództwa jest uzyskanie dowodu, który ma być wykorzystany w innym postępowaniu.

W zakresie żądania powoda zasądzenia odszkodowania z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu Sąd odwoławczy podzielił ustalenia i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji, podkreślając, że decyzja pracodawcy o odmowie udzielenia urlopu dla poratowania zdrowia na podstawie art. 80 ust. 1 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli nie dotyczyła tylko powoda, ale także innych pracowników w zbliżonym do niego wieku oraz że innych pracowników również zobowiązano do wcześniejszego wykorzystania urlopów wypoczynkowych. Gdyby nawet przyjąć koncepcję powoda, której Sąd drugiej instancji nie podzielił,

że należało ograniczyć się do badania tych okoliczności w ramach jednostki organizacyjnej będącej miejscem pracy powoda, to odmowa udzielenia urlopu zdrowotnego dotyczyła także dwóch innych pracowników tej jednostki znajdujących się w wieku zbliżonym do wieku powoda. W tej sytuacji zarzut dyskryminacji ze względu na wiek nie może być uwzględniony, gdyż powód nie wykazał, aby był traktowany odmiennie w stosunku do innych pracowników znajdujących się w tej samej co on sytuacji faktyczno-prawnej.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił: I. naruszenie prawa materialnego, a mianowicie: 1) art. 80 ust. 2 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli przez jego błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że opinia lekarska, która zgodnie z przepisem ma umotywiać wniosek o udzielenie urlopu dla poratowania zdrowia nie jest w żaden sposób i w żadnym zakresie wiążąca dla Prezesa NIK, co skutkowało uznaniem, że pomimo pozytywnej opinii komisji lekarskiej Prezes NIK ma całkowitą dowolność w przyznaniu urlopu dla poratowania zdrowia, podczas gdy przy prawidłowym zastosowaniu tego przepisu należałoby uznać, że pozytywna opinia komisji lekarskiej stanowi materialną podstawę udzielenia urlopu dla poratowania zdrowia; 2) art. 80 ust. 4 tej ustawy w związku z art. 165 i 166 k.p. przez ich niezastosowanie wskutek uznania, że warunkowanie udzielenia urlopu dla poratowania zdrowia uprzednim wykorzystaniem urlopu wypoczynkowego jest zgodne z prawem, pomimo że przepisy art. 165 i 166 k.p. obligują pracodawcę do przesunięcia terminu urlopu lub przerwania urlopu w przypadku czasowej niezdolności do pracy wskutek choroby; zastosowanie tych przepisów prowadziło do uznania, że w przypadku uzyskania przez powoda prawa do urlopu dla poratowania zdrowia na podstawie art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli uzależnienie udzielenia tego urlopu przez pracodawcę od uprzedniego wykorzystania urlopu wypoczynkowego jest niezgodne z prawem; 3) art. 152 k.p. przez jego niewłaściwe zastosowanie, polegające na odniesieniu się jedynie do przedawnienia prawa do urlopu, z pominięciem okoliczności i celów, którym urlop ten ma służyć, a w szczególności z pominięciem okoliczności, że urlop ten nie może być wykorzystywany w okresie niezdolności do pracy wskutek choroby; prawidłowe zastosowanie tego przepisu prowadziło do uznania, że niezgodne z prawem było zmuszenie pracownika przez pracodawcę do wykorzystania urlopu

wypoczynkowego w okresie niezdolności do pracy; 4) art. 18^{3a} § 1-3, art. 18^{3b} § 1 pkt 2 oraz art. 18^{3d} k.p. związku z art. 80 ust. 1-2 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że w sprawie nie ma żadnego dowodu na dyskryminacyjne traktowanie powoda w uzyskaniu prawa do urlopu zdrowotnego ani na nierówne potraktowanie w porównaniu do innych pracowników w tym zakresie, podczas gdy powód był jedynym pracownikiem Delegatury w [...], któremu jako pierwszemu w tej jednostce odmówiono takiego urlopu; II. naruszenie prawa procesowego, a mianowicie: 1) art. 189 k.p.c. przez przyjęcie, że powód nie miał żadnego interesu prawnego w ustaleniu jakiego żądał w procesie, podczas gdy powód wskazał swoje roszczenia; 2) art. 378 k.p.c. polegające na nierozpatrzeniu zarzutu apelacji w zakresie obrazy przepisów 165 i 166 k.p., podczas gdy prawidłowe zastosowanie art. 378 k.p.c. doprowadziłoby do rozpoznania wskazanego zarzutu apelacji i uznania, że czasowa niezdolność do wykonywania pracy powoduje przesunięcie terminu urlopu lub jego przerwanie, a co za tym idzie - do uznania nieprawidłowości działania pracodawcy zmuszającego pracownika do wykorzystania urlopu wypoczynkowego przed urlopem dla poratowania zdrowia; 3) art. 477 zdanie drugie k.p.c. przez jego niezastosowanie, polegające na całkowitym zaniechaniu pouczeń pracownika o roszczeniach wynikających z przytoczonych przez niego faktów, a nawet obciążania pracownika błędnym, zdaniem Sądu, wskazaniem podstawy prawnej roszczeń wynikających z przytoczonych faktów, pomimo braku jakichkolwiek pouczeń czy wskazań ze strony Sądu w tym zakresie; przy prawidłowym zastosowaniu naruszonego przepisu pracownik miałby możliwość wskazania roszczeń.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Niezasadny jest zarzut naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 477 zdanie drugie k.p.c. Pouczenie pracownika o roszczeniach wynikających z przytoczonych przez niego faktów, o którym stanowi ten przepis, należy do obowiązków

przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji. Przepis ten może mieć zastosowanie w sądzie drugiej instancji tylko wówczas, gdy istnieją przesłanki przedmiotowego przekształcenia powództwa na podstawie art. 383 k.p.c. (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2007 r., II PK 235/06, OSNP 2008 nr 11-12, poz. 161 oraz z dnia 19 stycznia 2016 r., I PK 2/15, LEX nr 2051469). Po pierwsze, taka sytuacja nie miała w sprawie miejsca, a po drugie - jej zaistnienie wymagałoby dla skuteczności zarzutu obrazy art. 477 k.p.c. powiązania go z przepisami stosowanymi przez sąd odwoławczy.

Z ustanowionego w art. 378 § 1 k.p.c. (do tego przepisu odwołuje się skarżący) obowiązku sądu rozpoznania sprawy w granicach apelacji nie wynika konieczność osobnego omawiania przez sąd odwoławczy w uzasadnieniu orzeczenia każdego podniesionego w apelacji argumentu, natomiast wynika z niego powinność odniesienia się do sformułowanych w apelacji zarzutów i wniosków w sposób wskazujący, że sąd rozważył je przed wydaniem orzeczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2013 r., I PK 243/12, LEX nr 1448686 i powołane w nim orzeczenia). Wbrew twierdzeniu skarżącego, Sąd odwoławczy odniósł się do apelacyjnego zarzutu obrazy art. 165 i art. 166 k.p., stwierdzając jego bezzasadność wobec przyjęcia, że uregulowane tymi przepisami kwestie mogłyby podlegać rozpoznaniu w sprawie o świadczenia, których powód się nie domagał. Trafność takiej oceny nie leży w płaszczyźnie art. 378 § 1 k.p.c.

Niezasadny jest zarzut naruszenia art. 18^{3a} § 1-3, art. 18^{3b} § 1 pkt 2 oraz art. 18^{3d} k.p. związku z art. 80 ust. 1-2 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalili się poglądy, że wyrażona w art. 11³ k.p. i rozwinięta w art. 18^{3a} i nast. k.p. zasada niedyskryminacji (równego traktowania w zatrudnieniu) nie jest tożsama z określoną w art. 11² k.p. zasadą równych praw (równego traktowania) pracowników. W konsekwencji, przepisy Kodeksu pracy odnoszące się do dyskryminacji nie mają zastosowania w przypadkach nierównego traktowania niespowodowanego przyczyną uznaną za podstawę dyskryminacji. Dyskryminacja oznacza kwalifikowane nierówne traktowanie pracownika ze względu na jego cechę lub właściwość określoną w Kodeksie pracy jako przyczyna (podstawa bądź kryterium) dyskryminacji. Z tego względu, jeśli pracownik zarzuca pracodawcy naruszenie przepisów o zakazie dyskryminacji w zatrudnieniu, to

powinien wskazać okoliczności, które uprawdopodobnią nie tylko jego gorsze traktowanie w stosunku do innych pracowników, ale także to, że zróżnicowanie było spowodowane zakazaną przez prawo przyczyną (art. 18^{3b} § 1 pkt 2 w związku z art. 18^{3a} § 1 k.p.). Dopiero w razie uprawdopodobnienia tych okoliczności, pracodawca powinien wykazać, że różnicując sytuację pracowników kierował się racjonalnymi i sprawiedliwymi kryteriami tej dyferencjacji (por. wyroki z dnia 2 października 2012 r., II PK 82/12, OSNP 2013 nr 17-18, poz. 202 oraz z dnia 8 grudnia 2015 r., I PK 339/14, LEX nr 2023155; z dnia 16 maja 2017 r., II PK 90/16, LEX nr 2329459 i powołane w nich orzeczenia).

Ocenę Sądu drugiej instancji co do braku podstaw do przyjęcia nierównego traktowania w zatrudnieniu ze względu na wskazane przez skarżącego kryterium wieku podważa on wywodem, że był jedynym pracownikiem Delegatury NIK w [...], któremu jako pierwszemu w tej jednostce odmówiono urlopu zdrowotnego oraz że dyskryminację z tej przyczyny potwierdza okoliczność, iż pracownicy tej jednostki, którym odmówiono urlopu w późniejszym czasie byli w tym samym wieku co skarżący. Tak sformułowany zarzut nie może być uznany za skuteczny.

Rację ma Sąd odwoławczy, że porównanie sytuacji prawnej pracowników w ramach art. 18^{3a} i nast. k.p. następuje w obrębie pracodawcy, a nie jego jednostki organizacyjnej, w której pracownik świadczy pracę. Wskazuje na to posłużenie się przez ustawodawcę w art. 18^{3b} § 1 *in principio* i *in fine* oraz w art. 18^{3d} k.p. pojęciem „pracodawca” (por. także uzasadnienie wyroku z dnia 18 września 2014 r., III PK 136/13, OSNP 2016 nr 2, poz. 17 oraz z dnia 13 lipca 2017 r., III PK 119/16, LEX nr 2349404). Potwierdza to również - na co trafnie zwrócił uwagę Sąd drugiej instancji - art. 80 ust. 1 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli, odwołujący się do zatrudnienia w tej Izbie, a nie jej jednostkach organizacyjnych oraz art. 80 ust. 2 ustawy, ustanawiający kompetencję Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, a nie szefów jej delegatur, do udzielania urlopu zdrowotnego. Z niekwestionowanych przez skarżącego ustaleń stanowiących podstawę zaskarżonego rozstrzygnięcia, którymi Sąd Najwyższy jest związany na podstawie art. 398¹³ § 2 k.p.c., wynika, że w okresie od października 2013 r. do czerwca 2014 r. wpłynęło do Prezesa pozwanej Izby 17 wniosków o urlop zdrowotny, z których w 7 przypadkach urlopu odmówiono, w tym w 4 przypadkach osobom w wieku zbliżonym do powoda. Oznacza to, że

pozostałe przypadki odmowy udzielenia urlopu dotyczyły osób w wieku nieporównywalnym do wieku skarżącego, a w konsekwencji, że ocena Sądu drugiej instancji, iż pracodawca nie kierował się przy podejmowaniu decyzji wskazywanym przez skarżącego jako podstawa dyskryminacji bezpośredniej kryterium wieku (art. 18^{3a} § 3 k.p.) nie została skutecznie zakwestionowana. Natomiast kwestie związane z podnoszonym przez skarżącego nierównym potraktowaniem w porównaniu do innych pracowników, niespowodowanym przyczyną uznaną za podstawę dyskryminacji (w zakresie przesłanek udzielenia urlopu wynikających z art. 80 ust. 2 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli), uchylają się spod oceny kasacyjnej już tylko z uwagi na brak postawienia zarzutu naruszenia art. 11² k.p.

Usprawiedliwiony okazał się natomiast zarzut obrazy art. 189 k.p.c., aczkolwiek należy dostrzec, że skarżący błędnie uznaje go za przepis prawa procesowego. W judykaturze podkreśla się, że pomimo zamieszczenia art. 189 k.p.c. w akcie prawnym regulującym problematykę procesową, ma on w istotnym zakresie charakter materialnoprawny, ustanawiając przesłanki powództwa o ustalenie w formie, która nie znajduje oparcia w innych przepisach prawa materialnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2011 r., II PK 295/10, LEX nr 1171203 i powołane tam orzecznictwo).

W świetle art. 189 k.p.c., przesłanką zasadności roszczenia o ustalenie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego jest w pierwszej kolejności istnienie interesu prawnego w zgłoszeniu żądania tej treści. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że pojęcie interesu prawnego oznacza potrzebę wprowadzenia jasności co do istnienia określonego prawa lub stosunku prawnego w celu ochrony powoda przed naruszeniem sfery jego uprawnień. O interesie prawnym w rozumieniu art. 189 k.p.c. można zatem mówić wówczas, gdy występuje stan niepewności co do istnienia prawa lub stosunku prawnego lub ich treści, a wynik postępowania doprowadzi do wyjaśnienia tej niejasności i zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, definitywnie kończąc trwający spór albo prewencyjnie zapobiegając powstaniu takiego sporu w przyszłości (por. wyrok z dnia 20 maja 2011 r., II PK 295/10, OSNP 2012 nr 13-15, poz. 169 i powołane tam orzecznictwo). Podkreśla się, że w obecnie obowiązującym porządku prawnym pojęcie interesu prawnego powinno być

interpretowane z uwzględnieniem szeroko pojmowanego dostępu do sądów w celu zapewnienia ochrony prawnej. Stanowiący przesłankę powództwa o ustalenie interes prawny powinien być zatem rozumiany elastycznie, z uwzględnieniem celowości wykładni tego pojęcia, konkretnych okoliczności danej sprawy i tego, czy strona może uzyskać pełną ochronę swoich praw w drodze powództwa o świadczenie. Konsekwentnie przyjmuje się zatem, że interes prawny z reguły nie zachodzi, gdy zainteresowany na innej drodze może osiągnąć pełnię swoich praw oraz że postępowanie sądowe o ustalenie nie może być środkiem do uzyskania dowodów potrzebnych w innym postępowaniu, nie wyklucza się jednak istnienia interesu prawnego w sytuacji, kiedy chodzi o niepewność co do prawa majątkowego, które może się zaktualizować dopiero w przyszłości (por. wyrok z dnia 2 czerwca 2006 r., I PK 250/05, OSNP 2007 nr 11-12, poz. 156 i powołane w nim orzeczenia). Możliwość wytoczenia powództwa o świadczenie nie wyklucza zatem interesu prawnego w ustaleniu stosunku prawnego lub prawa, gdy ustalenie takie zapewni w większym stopniu ochronę praw powoda niż orzeczenie zobowiązujące do świadczenia. Ograniczenie możliwości do wystąpienia z powództwem o ustalenie w takich sytuacjach byłoby sprzeczne z jego celem, jakim jest zapewnienie skutecznej ochrony prawnej realizowanej w ramach szeroko pojmowanego dostępu do sądu (por. wyrok z dnia 10 kwietnia 2014 r., II PK 179/13, Monitor Prawa Pracy 2014 nr 9, s. 478-481).

Sąd drugiej instancji uznał, że skarżący nie ma interesu prawnego w ustaleniu, iż warunkiem udzielenia urlopu dla poratowania zdrowia na podstawie art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli nie jest uprzednie wykorzystanie urlopu wypoczynkowego i że uzależnienie udzielenia urlopu zdrowotnego od takiego warunku stanowi naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu. W ocenie tego Sądu, interes skarżącego w takim ustaleniu nie występuje, gdyż może on osiągnąć swój cel na drodze procesu o świadczenie, tj. w zakresie ustalenia naruszenia zasady niedyskryminacji - o odszkodowanie przewidziane w art. 18^{3d} k.p. (z którym to roszczeniem skarżący wystąpił), a w pozostałym zakresie - o udzielenie zaległego urlopu wypoczynkowego lub - w razie rozwiązania stosunku pracy - o ekwiwalent pieniężny za niewykorzystany urlop wypoczynkowy. Skarżący nie kwestionuje trafności takiej oceny w odniesieniu do żądania ustalenia

naruszenia zakazu dyskryminacji, koncentrując swoje zarzuty na wykazywaniu błędności poglądu Sądu odwoławczego w zakresie odnoszącym się do ustalenia treści prawa do urlopu dla poratowania zdrowia.

Wbrew ocenie Sądu drugiej instancji, powód nie domagał się ustalenia „kolejności wykorzystywania różnych urlopów”, ale żądał ustalenia, że realizacja jego prawa do urlopu dla poratowania zdrowia, przysługującego - w myśl art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli - kontrolerowi, który spełnia warunki do uzyskania świadczenia rehabilitacyjnego, nie jest uzależniona od uprzedniego wykorzystania urlopu wypoczynkowego. Dla wykazania swojego interesu prawnego skarżący wskazał na konieczność ochrony jego prawa do przeniesienia urlopu wypoczynkowego na termin późniejszy (prawa do wypoczynku wynikającego z art. 152, art. 165 i art. 166 k.p.) oraz „potrzebę wprowadzenia jasności i pewności prawnej w sferze jego sytuacji spowodowanej przez pracodawcę”. Sąd odwoławczy uznał, że tak sformułowany interes prawny może być przez powoda zrealizowany przez uzyskanie orzeczenia zobowiązującego do udzielenia urlopu wypoczynkowego lub zapłaty ekwiwalentu pieniężnego za niewykorzystany urlop wypoczynkowy. Tymczasem orzeczenia zobowiązujące do tych świadczeń nie chronią potrzeb prawnych skarżącego w pełnym zakresie. Po pierwsze, trafnie skarżący podnosi niepewność co do skuteczności takich roszczeń, skoro formalnie wykorzystał urlop wypoczynkowy mimo jego udzielenia w okresie niezdolności do pracy potwierdzonej orzeczeniem stwierdzającym spełnienie warunków do świadczenia rehabilitacyjnego. Po drugie, roszczenie o ekwiwalent pieniężny aktualizuje się dopiero po rozwiązaniu stosunku pracy. Po trzecie, z sentencji orzeczenia nakazującego udzielenie urlopu wypoczynkowego może nie wynikać przyczyna prawna, dla której sąd takie orzeczenia wydał. Wyrok zobowiązujący pracodawcę do udzielenia urlopu wypoczynkowego może zatem nie wyrzeć skutku wiążącego w rozumieniu art. 365 § 1 k.p.c. w zakresie ustalenia prawa (jego treści), z którym związane jest nakazanie udzielenia urlopu. Natomiast uprawnienia wynikające z żadanego przez skarżącego ustalenia mogą chronić jego interes prawny przy realizacji prawa do urlopu dla poratowania zdrowia w przyszłości (art. 80 ust. 1 w związku z art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli), bez konieczności wszczynania kolejnego sporu.

W konsekwencji zasadne okazały się również zarzuty naruszenia art. 152 k.p. oraz art. 80 ust. 4 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli w związku z art 165 i art. 166 k.p. Sąd drugiej instancji uchylił się bowiem od oceny zasadności powództwa o ustalenie wskutek uznania, że skarżący nie wykazał interesu prawnego w jego dochodzeniu.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz odpowiednio stosowanego art. 108 § 2 k.p.c.

kc